

VERGİ TAHAKKUK / TAHSİL ORANLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON TAX ACCRUAL / COLLECTION RATES

Şahin AY¹

ÖZET

Kamu gelirleri açısından son derece mühim olan vergilerin, zamanında ve tam olarak ödenmesi son derece önemlidir. Vergilerin tahsili konusunda Türkiye'de birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle beyana dayalı vergilerin tahsilinde eksiklikler göze çarpmaktadır. Mükelleflerin vergi ödeme konusunda gönülsüz olmalarının belirli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler tahakkuk eden vergilerin tahsilatının azalmasına yol açmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de Vergi Tahakkuk/Tahsilat oranının son otuz yıllık süreçte yaşadığı değişim ile beraber, il bazlı sıralamalar ile söz konusu oranın en yüksek olduğu ve en düşük olduğu iller hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Tahakkuku, Vergi Tahsili

ABSTRACT

It is extremely important that taxes, which are extremely important in terms of public revenues, are paid on time and in full. A number of problems are being experienced in Turkey in the collection of taxes. In particular, deficiencies are observed in the collection of declaration-based taxes. There are certain reasons why taxpayers are reluctant to pay taxes. These reasons lead to a decrease in the collection of the accrued taxes. In this study, Tax Accrual / In Turkey, the collection rate of the last thirty-year period with changes experienced by the province based on the standings with assessment of the said ratio is the highest and the lowest in the provinces will be made.

Keywords: Tax, Tax Accrual, Tax Collection

GİRİŞ

Kamu gelirlerinin en önemlisi olan vergilerin, mükellefler tarafından zamanında ve tam olarak ödenmesi arzu edilen bir durumdur. Mükelleflerin vergilerini zamanında ödememeleri durumu, beraberinde bir takım sorunları getirmektedir. Vergi gelirlerinin azalması kamu harcamalarını olumsuz etkilemekle beraber ekonomik istikrar üzerinde de olumsuz etki bırakmaktadır. Bir takım mükellefler vergi borçlarını zamanında ve tam olarak öderken bazı mükellefler vergi ödemekten kaçınırlar. Bu durum neticesinde yapılan düzenlemeler ile beraber zamanında vergisini ödeyen mükelleflerin vergi ödeme motivasyonları olumsuz etkilenmektedir. Sonraki süreçte düzenleme beklentisiyle beraber vergilerini zamanında ödeyen mükellef sayısında da azalma olmaktadır.

Türkiye'de vergi tahakkuk/tahsil oranlarına bakıldığında yıllar içerisinde inişli çıkışlı bir durum gözlemlenmektedir. Tahakkuk/tahsilat oranının son yıllarda şehirler arasındaki oransal sıralamasında ise ilginç durumlar göze çarpmaktadır. Sosyolojik olarak birbirine benzer durumda olan şehirler arasında farklılıklar, aynı coğrafi bölgede benzer gelir kaynakları olan şehirlerin oranları arasındaki

¹ Öğretim Görevlisi, Siirt Üniversitesi, sahinay@siirt.edu.tr, 0000-0002-3036-2155

çelişkiler gözlemlenmektedir. Yapılan sıralamalar en fazla vergi ödeyen şehirleri göstermemekle beraber gönüllü vergi ödeyen şehirlerin oransal olarak nerede oldukları hakkında fikir vermektedir.

Beyana dayalı vergilerin tahsilatında var olan sorunlar vergi tahakkuk/tahsil oranına yansımakla beraber bu durum bazı şehirlerde çok düşük seviyelere gelmektedir. Sıralamada en geride olan şehirlerin son yıllarda neredeyse tamamının aynı şehirler olması bir diğer önemli husustur.

1. VERGİLENDİRME İŞLEMLERİ

Konusu, mükellefi, matrahı, tarifesi vergi kanunları ile belirlenmiş olan herhangi bir verginin, soyut durumundan çıkararak somut bir duruma gelmesi yani devlet hazinesine geçebilmesi sürecinde bazı işlemlerin sıralı olarak sağlanması gerekmektedir. Tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil olarak adlandırılan bu işlemler Türk Vergi Hukuku'nda vergilendirme işlemleri olarak yer almaktadır (Pehlivan, 2013: 68).

1.1 Tarih

Bir verginin alınabilmesi için idare tarafından net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Vergi borcu vergiyi doğuran herhangi bir olayın meydana gelmesiyle doğmasına rağmen tahsili için miktarın yetkili kurumlar tarafından belirlenmesi gerekmektedir (Kızılot - Taş, 2010: 68).

2013 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 20. Maddesinde "*Verginin tarhı, vergi alacağıının kanunlarında gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibariyle tesbit eden idari muameledir*" şeklinde bir ifade yer almaktadır.

İlgili kanunda yer alan ifade neticesinde tarh işlemi bir "idari işlemidir". Vergi borcunun ne zaman doğduğu sorusuna verilecek yanıt bu işlemin nasıl bir idari işlem olduğu ile ilgilidir. Vergiyi doğuran olayla ilgili vergi borcu meydana geldiğinden vergilemede "yapıcı işlem" vergiyi doğuran olaydır. Tarh işleminde vergi yükümlülerinin ödeyeceği vergi miktarı belirgin kılındığından tarh işlemi "belirtici işlem" niteliği taşımaktadır. Bir vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesinin akabinde meydana gelen vergi borcunun miktarı tarh işlemi ile ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı bir verginin alınabilmesi için sadece vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi yeterli değildir aynı zamanda tarh işlemi ile vergi borcunun miktarının belirlenmelidir (Kızılot-Taş, 2010: 68). Tarh işleminin çeşitleri ise beyana dayanan tarh, ikmalen vergi tarhı, re'sen vergi tarhı, idarece vergi tarhı ve düzeltme yoluyla tarhiyattır.

1.2 Tebliğ

Vergilendirme süreci içerisinde tarh işleminden sonra gelen aşama tebliğ aşamasıdır. Vergi yükümlüsünün adına olan vergiden haberinin olması adına yapılan tarh işleminin ilgiliye bildirilmesi gerekir. Bildirimin ardından iki durum söz konusudur. Vergi yükümlüsü ya borcunu kabul edip borcu öder ya da hukuki yollara başvurabilir. Verginin tarhı ve verginin tahakkuku işlemlerinde Vergi Usul Kanununun tebligata ilişkin hükümleri geçerli olmakla beraber tahsilin düzenlendiği 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 8. Maddesinde yapılan atıftan dolayı, bu kısımda Vergi Usul Kanunu hükümleri uygulanır. Bununla beraber vergilendirme işleminin bütün kısımlarında Vergi Usul Kanununun tebligat hükümleri bağlayıcı olmuştur. Eğer vergilendirme süreci boyunca herhangi bir konuda yargı uyuşmazlığı var ise tebligat işlemleri İdari Yargılama Usulü Kanununun 60. maddesi uyarınca Tebligat Kanunu hükümleri kapsamında yürütülmektedir (Öncel, vd. 2017: 105, 106).

1.3 Tahakkuk

Tarh ve tebliğ edilen verginin ödenmesi gereken duruma gelmesine verginin tahakkuku denir. Bir verginin ödenebilmesi aşamasına gelebilmesi için vergi tutarı hesaplanırken meydana gelebilecek

hataların düzeltilmesi, herhangi bir yargı süreci söz konusu ise sonuçlanması veya yargı organlarına başvuru süresinin geçmiş olması gerekir. Bir vergi tarh edildikten sonra kanuni sürede yükümlü kimse mahkemeye başvurmamışsa vergi kesinleşir. Eğer yargı süreci vergi mükellefi aleyhine sonlanmışsa mahkemenin verdiği karar yükümlüye bildirildiği tarihte vergi kesinleşmektedir (Özbilen, 2010: 232).

Beyan usulüne göre vergilendirmede tarh, tebliğ ve tahakkuk bir aradadır. Diğer bir ifade ile beyannamenin verilmesinin ardından ilgili vergi dairesi tahakkuk fişini keser ve vergi tarh ile tahakkuk etmiş olur. Mükellefe ayrıca tebliğe gerek bulunmamaktadır. Eğer beyanname elektronik ortamda gönderilirse tahakkuk fişi elektronik ortamda düzenlenir. Düzenlenen tahakkuk fişi vergi mükellefine ya da yetki sahibi gerçek kişiye veya tüzel kişiye elektronik olarak gönderilir. Gönderilen bu ileti tebliğ yerine geçmektedir (Pehlivan, 2013:74).

1.4 Tahsil

Vergi mükelleflerinin, vergi borçlarını usulüne uygun olarak ödeme işlemlerine verginin tahsili denmektedir. Devlet tarafından alacağın, vergi mükellefi açısından borcun ortadan kalkabilmesi için tahsilin gerçekleşmesi gerekmektedir. Tahsil sürecinin gelişimine bakıldığında modern tahsil yöntemlerinin varlığı gözlemlenmektedir (Pehlivan, 2018: 117).

Tahsil iki şekilde gerçekleşebilir. Bunlardan ilki verginin ödenmesidir. İkinci yol ise verginin zorla tahsil edilmesi şeklindedir. Vergi yükümlüsü veya vergi yükümlüsü adına hareket eden kişiler tarafından ödeme yapıldığı zaman vergi borcu ortadan kalkmaktadır. Eğer yapılan ödeme kanunlara uygun olarak yapılmışsa ödeme geçerli olmaktadır. Burada önemli olan bir diğer husus ödemenin zamanında yapılması durumudur. Eğer ödeme zamanı geçtikten sonra ödeme yapılırsa gecikme süreci doğrultusunda gecikme zammı hesaplanır. Bir takım vergilerin ödenmesinde yükümlülere kolaylık sağlama amacıyla taksitlendirme söz konusu olmakla beraber tüm vergilerin ne zaman ödeneceği kanunlar kapsamında belirtilmiştir. Bir diğer durum verginin zorla tahsil edilmesi halidir. Eğer yükümlü borcunu rızası ile zamanında ödemezse vergi zorla alınmaktadır. Bu durum 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri doğrultusunda yapılmaktadır (Kızılot-Taş, 2010: 76,77).

Tahsil, işlemi bir idari işlem olmakla beraber bireysel subjektif nitelikte bir işlemdir. Tarh işleminde belirlenen borcun miktarı mükellefler için ayrı ayrı sona ermektedir. Tahsil işlemi aynı zamanda vergi mükelleflerinin kamu borçlarını ödemeleriyle ilgili olduğundan yükümlendirici işlemler sınıfında yer almaktadır. Tahsil ile birlikte kamu hukuku ilişkisi sona erer ve bundan dolayı tahsil işleminde yapıcı bir nitelik oluşmaktadır. İdarenin tahsille ilgili olarak ödeme emri tebliğ etmesi uygulama ile ilgili bir işlem niteliği taşımaktadır. Tahsilin ardından yükümlülere verilen makbuz işlem bildirim niteliğinde olmaktadır (Öncel, vd. 2017: 111). Vergi kayıpları direkt olarak “vergi alacağının tahakkuku” kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Tahakkuk zamanında yapılmamışsa ya da eksik yapılmışsa vergi kaybının idari yaptırım olarak uygulanabilmesi söz konusu olmaktadır. Eğer tahakkuk aşamasında sorun oluşmuşsa, tahsil aşamasının hukuken doğru olması halinde bile fiillerin sonuçları ortadan kalkmamaktadır. Çünkü burada vergisel kamu düzeninin ihlal edildiği bir durum ortaya çıkmaktadır. Vergi borcunun ödenmesi hali ise vergisel kamu düzeni kuralıdır (Taşdelen, 2007: 309).

2. TAHAKKUK/TAHSİL AÇISINDAN TÜRKİYE

Devletlerin en çok gelir elde ettikleri kaynak olan vergiler, devletler tarafından kamusal hizmet sunumunun finansmanında kullanılmaktadır. Anayasaya bağlı olarak alınan yetkiler ile devletler vergileri tahsil ederler. Bu yetki neticesinde karşılıksız ve cebren vergi ödenmesi beklenmektedir.

Ayrıca anayasal bir zorunluluk olarak vergi ödemesi gereken mükelleflerin gelirleri azalabilmekte ve bir takım sebeplerle vergi mükelleflerinin vergi ödeme eğilimleri düşük olabilmektedir (Yoruldu, 2020: 77). Mükelleflerin vergi ödemelerinde gösterdikleri gönüllülük ya da ödemeden kaçınma dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de görülmektedir. Bu durumların farklı nedenleri bulunmaktadır. Mükelleflerin bakış açılarına göre oranların yüksek oluşu, vergi kanunlarında ve düzenlemelerde sıklıkla yapılan değişiklikler, mükelleflerin düzenlemeler konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmamaları, vergilerin ödenmemesi halinde ortaya çıkan yaptırımlar, vergi düzenlemelerinin ödemeyi aksine ödememeyi teşvik etmesi gibi durumlar sıralanabilir (Bulut, 2009: 1).

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin büyüklüğü devlet gelirlerindeki kaybın ne denli fazla olduğunu ortaya çıkaran göstergeler arasında yer almaktadır. Kayıtdışılığın kamu finansmanı dengesinde oluşturduğu olumsuzluklarla beraber vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin aleyhine gelişen durumlar mevcuttur. Yine mükelleflerin vergi kaçırması durumu ile vergi afları, mükelleflerin gelir seviyeleri, vergi oranları ve cezalar arasında bir bağ mevcuttur (İlhan, 2007: 11). Vergi karmaşıklığı olarak ifade edilen, hukuki düzenlemeleri algılama ve ilgili düzenlemelere uyum sağlama kapasitesinin yüksek olması durumunda vergiye uyumun azaldığını belirten bir takım ampirik veriler mevcuttur. Eğer mükellefler mevcut vergi sisteminin adaletsiz olduğunu düşünürlerse vergiden kaçınma yaygınlaşacaktır. Vergi sisteminin karışık olması durumunda vergilerin anlaşılabilirliği de düşük kalmaktadır. Bundan ötürü mevzuatın karmaşıklığı vergi uyumunu olumsuz yönde etkilemekle beraber vergiden kaçınmaya sebep olmaktadır (Üyümez, 2016: 90).

Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir olgu etkinliktir. Bir kurum tarafından tespit edilen, yapılması amaçlanan stratejik hedeflere ulaşabilmek adına yapılan faaliyetler neticesinde koyulan hedeflere ne denli ulaşıldığının belirlendiği performans etkinlik olarak ifade edilmektedir. Kurumların karar alma mekanizmalarının güçlenmesi, verimliliğin artırılabilmesi, amaçlar doğrultusunda kaynakların seçimi ve israf edilmemesi amaçlanmaktadır. Etkinliğin ölçülmesinde tahakkuk/tahsil oranı son derece önem teşkil etmektedir. Tahsil edilen verginin tahakkuk eden vergiye oranı ne denli yüksek olursa etkinlik o kadar yüksek ve vergilemede hedefe o kadar yaklaşılmış sonuçları çıkmaktadır (Altıntaş, 2019: 73).

Tablo 1: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Toplam Tahsilat/Toplam Tahakkuk Oranları

Yıllar	Oran	Yıllar	Oran
1991	82.5	2006	92.2
1992	81.7	2007	91.1
1993	81.3	2008	89.7
1994	82.8	2009	87.4
1995	85.6	2010	86.2
1996	88.1	2011	85.6
1997	89.8	2012	86.4
1998	89.5	2013	86.8
1999	86.8	2014	85.2
2000	90.5	2015	84.7
2001	90.3	2016	81.2
2002	91.4	2017	82.3
2003	92.5	2018	81.4
2004	93.0	2019	81.0
2005	92.0	2020	80.0

Kaynak: gib.gov.tr

Türkiye'de Genel Bütçe Vergi Gelirleri arasında tahsilat/tahakkuk oranına bakıldığında son 30 yıllık süre zarfında iki kısımda değerlendirme yapmak uygun olacaktır. 1991 yılından 2008 yılına kadar düzenli olmasa bile oranın arttığını görmekteyiz. Özellikle 2000 yılından 2007 yılına kadarki süreçte yüzde 90'ın üzerinde oranlar görülmektedir. 2008 yılından itibaren yüzde 90 üzerinde olan bu oranlar düşüşe geçmiş ve 2020 yılı itibariyle %80'e kadar düşmüştür. Tahakkuk edilen vergilerin tahsilatında yaşanan sorunların bir takım sebepleri bulunmaktadır. Özel bir takım nedenlerin bulunduğu yıllar mevcuttur. Tabloda %90 sınırının altına düştüğü 2008 yılı, küresel krizin olduğu bir yıl olarak tarihe geçmiştir. Bununla beraber 2000'li yıllara genel olarak bakıldığında pek çok vergi affı ve yeniden yapılandırmalar söz konusu olmuştur. Yine 2020 yılında tüm dünyada etkisini gösteren pandemi koşulları ile beraber yapılan bir takım vergi düzenlemeleri vergi tahsili üzerinde olumsuzluk yaratmıştır.

Tablo 2: Türkiye'de 2000-2020 yılları arası vergi afları

Yıl	Vergi Affı
2001	414 Sayılı Tahsilat Genel Tebliği
2002	4751 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Emlâk Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun
2003	4811 sayılı Vergi Barışı Kanunu
2008	5811 Sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun
2011	6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2013	6486 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2. Varlık Barışı)
2014	6552 Sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun
2016	6736 Sayılı Kanun
2017	7020 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması Kanunu
2018	7143 sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun
2020	7256 sayılı Kanun

Kaynak: (Uyguralp, 2019: 129)

Türkiye'de vergi aflarına dönük düzenlemelere sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum mükellefleri beklentiye sokarak zamanında vergi ödememe alışkanlığını meydana getirmektedir. Yine bu durum vergi borcunu zamanında ödeyen yükümlülerin durumu sorgulamalarına yol açar ve beraberinde olumsuzlukları getirir. Yapılan düzenlemeler neticesinde vergi ödevini hiç yerine getirmeyen veya geç yerine getiren yükümlülere bir takım olanaklar sunulmuş yapılan indirimler ile vergi ödevini zamanında yerine getiren mükellefler için olumsuz durumlar ortaya çıkmıştır (Edizdoğan-Gümüş: 2013: 116).

Hal böyle iken mükelleflerin vergilerini zamanında ödememe ve sürekli bir af beklentisi içerisinde olmaları vergi tahsilini olumsuz olarak etkilemektedir. Son yıllarda neredeyse her yıl çıkan vergi afları vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin bile kafalarında soru işareti olmasına sebep olmakta ve vergi ahlakı düzeyinin düşmesine yol açmaktadır.

2.1 İller Bazında Değerlendirme

Dolaylı vergilerde yansıma mekanizması işlemekte ve mal ve hizmetlerin fiyatına vergiler eklendikten sonra vergilerin tahsil edilmesinde ve ödenmesinde mükellefler tarafından bir uyumsuzluğun ortaya çıktığını söylemek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Vergi uyum sorunu dolaysı vergilerde baş göstermektedir. Daha çok beyan usulünün geçerli olduğu gelir vergisi ve kurumlar vergisinde mükellefler beyan ettikleri matrahları aşındırmakta ve tarh edilen vergilerini zamanında ödememektedirler (Yoruldu, 2020: 56).

Kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunulması konusunda çok önemli bir yere sahip olan vergiler tahsil edildikleri şehirlerin sosyoekonomik yapıları hakkında da bizlere fikir vermektedir. Vergilere konu olan kazançların elde edildiği sektörler bir takım sonuçlara ulaşmak için önemli referans noktalarıdır (Dağ, Kadioğlu, 2020: 1392). İller bazında yapılan sıralamalarda özellikle beyana dayalı gelir vergisinde bir takım problemler görülmektedir. Bununla beraber demografik olarak birbirine benzer, mükellef sayıları birbirine yakın olan bazı şehirlerin tahakkuk/tahsilat oranlarında çok ciddi farklar vardır. Aşağıda 2017, 2018, 2019 ve 2020 yılları ile ilgili ilk 10 ve son 10 sırada yer alan şehirler ile ilgili bilgi verilecektir.

Tablo 3: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2017 İlk 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kocaeli	1	77.553.729.580	72.047.310.085	92.90
Tunceli	2	139.803.579	127.403.393	91.13
Mersin	3	13.384.782.763	11.567.766.456	86.42
İzmir	4	77.917.905.982	67.204.088.236	86.25
Rize	5	1.408.307.533	1.207.115.913	85.71
Tekirdağ	6	7.738.610.212	6.540.034.734	84.51
İstanbul	7	326.484.160.379	275.585.323.811	84.41
Hatay	8	9.172.839.295	7.681.039.984	83.74
Ardahan	9	129.937.858	108.779.967	83.72
Edirne	10	1.398.371.694	1.162.879.715	83.16

Kaynak: gib.gov.tr

İl bazlı yapılan sıralamalarda Türkiye'de 81 il arasında tahsilat nispeti sıralamasında 2017 yılında Kocaeli şehri ilk sırada yer almaktadır. Kocaeli'nin sıralamada ilk sırada yer almasının en önemli sebebi Özel Tüketim Vergisidir. Kocaeli'nde vergiler arasında Özel Tüketim Vergisi yaklaşık olarak %50'lik paya sahiptir. Özel Tüketim Vergisinde Tahakkuk/Tahsilat oranı %99.1'dir. Kocaeli ilinde beyana dayanan gelir vergisinde oran % 21.6 iken, basit usuldü gelir vergisinde oran % 36.9'dur. İkinci sırada yer alan Tunceli ili ise Türkiye'de vergi ahlakının en yüksek olduğu iller arasında yer almaktadır. 2017 yılı içinde beyana dayanan gelir vergisinde oran %64 iken, beyana dayanan kurumlar vergisinde oran %34.3'tür (muhasabat.hmb.gov.tr). Vergi ahlakının sosyal belirleyicileri arasında yer alan eğitim gibi faktörlere oldukça önem verilmektedir. Tunceli'nin tahsilat nispetinde 2. sırada yer alması durumu bir defaya mahsus olmayıp yıllar içinde defalarca tekrarlanmıştır. Bu illeri sırası ile Mersin, Rize, İzmir, Zonguldak, İstanbul, Hatay, Edirne ve Kahramanmaraş takip etmektedir.

Tablo 4: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2017 Son 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Hakkari	81	544.928.569	197.316.108	36.21
Van	80	2.752.791.695	1.071.871.741	38.94
Mardin	79	1.620.757.742	726.367.215	44.82
Kilis	78	304.795.162	153.770.176	50.45
Düzce	77	1.353.979.280	746.007.188	55.10
Kırıkkale	76	599.577.340	335.792.423	56.00
Şırnak	75	663.052.541	374.648.499	56.50
Sivas	74	1.822.805.418	1.031.240.265	56.57
Diyarbakır	73	3.761.557.508	2.155.381.543	57.30
Bilecik	72	572.742.938	351.422.432	61.36

Kaynak: gib.gov.tr

2017 yılında tahsilat nispeti en az olan iller sıralamasında son sırada Hakkari yer almaktadır. Hakkari'yi sırasıyla Van, Mardin, Kilis, Düzce, Kırıkkale, Şırnak, Sivas, Diyarbakır ve Bilecik illeri izlemektedir.

Tablo 5: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2018 İlk 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kocaeli	1	83.594.940.043	77.099.991.922	92.23
Tunceli	2	178.974.922	162.865.626	91.00
Rize	3	1.655.953.299	1.450.645.597	87.60
Hatay	4	13.336.016.015	11.584.619.093	86.87
İzmir	5	93.394.412.426	80.460.905.096	86.15
Mersin	6	16.714.487.719	14.357.904.781	85.90
Tekirdağ	7	10.377.231.054	8.887.321.250	85.64
Zonguldak	8	5.415.654.080	4.578.131.697	84.54
İstanbul	9	389.210.523.109	323.927.223.489	83.23
Ardahan	10	147.554.143	121.536.658	82.37

Kaynak: gib.gov.tr

2018 yılında ilk 10 sırada bir önceki yıla göre tek değişiklik Edirne yerine Zonguldak'ın olmasıdır. Bir önceki yılda olduğu gibi ilk 2 sırayı Kocaeli ve Tunceli illeri almaktadır. Kocaeli toplam tahsilatın

%10.44'tir. İstanbul her ne kadar sıralamada 9. sırada yer alsada toplam tahsilat içerisindeki payı %43.88'dir. Yine İzmir'in toplam tahsilattaki payı %10.90'dır (muhasibat.hmb.gov.tr).

Tablo 6: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2018 Son 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kilis	81	941.975.986	277.082.231	29.41
Mardin	80	2.079.041.824	956.280.009	46.00
Hakkari	79	647.348.886	309.459.683	47.80
Düzce	78	1.612.506.786	844.476.408	52.37
Van	77	3.465.726.097	1.834.693.935	52.94
Diyarbakır	76	4.385.384.540	2.453.231.769	55.94
Kırıkkale	75	664.231.940	374.974.119	56.45
Sivas	74	2.062.128.232	1.180.064.081	57.23
Bilecik	73	722.196.603	415.646.755	57.55
Kırklareli	72	1.427.190.313	846.307.183	59.30

Kaynak: gib.gov.tr

2018 yılında son sırada Kilis ili yer almaktadır. Tıpkı ilk on şehirde olduğu gibi son 10 şehir arasında da sadece Şırnak ilinin yerine sıralamaya Kırklareli ili dahil olmuştur. Son sıralarda yer alan şehirlerin bir kısmının komşu ülkeler ile sınır şehirler olması durumu dikkat çekmektedir. Son sıralarda yer alan şehirlerden bazılarının ortak noktası ise kayıt dışılığa erişilebilirliğin fazla olduğu iller olmalarıdır.

Tablo 7: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2019 İlk 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kocaeli	1	84.145.508.975	76.886.653.265	91.37
Tunceli	2	213.941.390	193.462.639	90.43
Mersin	3	18.642.412.516	16.305.697.344	87.47
Rize	4	1.758.896.518	1.534.296.728	87.23
İzmir	5	106.455.888.584	91.930.152.818	86.36
Zonguldak	6	5.514.282.886	4.689.192.868	85.04
Tekirdağ	7	11.116.558.783	9.429.977.932	84.83
Hatay	8	13.603.295.577	11.442.722.745	84.12
Kahramanmaraş	9	3.252.468.387	2.719.396.361	83.61
İstanbul	10	442.319.232.189	367.093.924.343	82.99

Kaynak: gib.gov.tr

2019 yılında bir önceki yıla göre ilk 10'da bulunmayan Kahramanmaraş, Ardahan'ın yerine sıralamaya dahil olmuştur. Kahramanmaraş'ta 2019 yılında gelir vergisinde %81.4, kurumlar vergisinde %82.3, mülkiyet üzerinden alınan vergilerde ise %77.1'lik tahsilat/tahakkuk oranlarına ulaşılmıştır (muhasabat.hmb.gov.tr).

Tablo 8: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2019 Son 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kilis	81	1.553.650.565	268.113.181	17.26
Mardin	80	2.531.428.212	1.218.202.117	48.12
Van	79	3.239.542.469	1.605.998.182	49.57
Düzce	78	1.805.482.008	926.612.157	51.32
Hakkari	77	746.801.989	389.464.793	52.15
Bilecik	76	807.112.749	449.722.869	55.72
Kırıkkale	75	796.364.563	445.421.376	55.93
Yozgat	74	1.025.178.044	587.575.219	57.31
Sivas	73	2.234.021.178	1.289.206.657	57.71
Kırklareli	72	1.689.441.097	980.763.770	58.05

Kaynak: gib.gov.tr

2019 yılı son 10 il şehir sıralamasında bir önceki yıla göre tek değişiklik Diyarbakır yerine Yozgat'ın olmasıdır. Bu illere rastlanılan en önemli sorun yine beyana dayanan gelir vergisi ve beyana dayanan kurumlar vergisidir. Örnek olarak Mardin'de beyana dayanan gelir vergisi tahakkuk/tahsilat oranı %10 iken beyana dayalı kurumlar vergisi tahakkuk/tahsilat oranı %13.2'dir. Yine Kilis ilinde aynı oranlar sırasıyla %13.5 ve %23.6'dır.

Tablo 9: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2020 İlk 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kocaeli	1	104.719.187.309	95.730.584.484	91.42
Tunceli	2	246.639.948	218.756.079	88.69
Mersin	3	23.785.547.754	20.535.320.108	86.34
Rize	4	2.157.487.433	1.838.426.235	85.21
İzmir	5	121.182.492.456	103.142.884.970	85.11
Zonguldak	6	6.658.471.237	5.558.203.019	83.48
İstanbul	7	539.128.532.572	444.381.145.461	82.43
Hatay	8	16.348.888.308	13.354.249.252	81.68
Edirne	9	2.369.790.944	1.935.357.643	81.67
Kahramanmaraş	10	3.790.336.460	3.060.771.754	80.75

Kaynak: gib.gov.tr

2020 yılında bir önceki yıla göre ilk 10 şehir arasında tek fark Tekirdağ yerine Edirne'nin olmasıdır. Bir önceki yıla göre sıralamada ilk 6 şehir aynı kalmıştır. Bu 10 şehrin toplam tahsilattaki payı %66.81'dir. Burada karıştırılmaması gereken bir husus vardır. Tahsilat nispeti fazla olan bir ilde daha çok vergi tahsili olduğu sonucu çıkarılamaz. Oransal olarak ilk sıralarda yer almalarına rağmen tahsilat içerisindeki payı çok az olan iller mevcuttur. Örnek olarak sıralamada 2. sırada olan Tunceli'nin tahsilat içerisindeki payı %0.02 iken son sırada yer alan Kilis'in tahsilat içerisindeki payı %0.14'tür.

Tablo 10: İller itibariyle Genel Bütçe Vergi Gelirleri 2020 Son 10 il

İller	Sıralama	Brüt Tahakkuk	Brüt Tahsilat	Tahsilat Nispeti
Kilis	81	1.701.580.040	338.677.646	19.90
Mardin	80	3.472.446.111	1.660.488.872	47.82
Yozgat	79	1.278.692.364	653.471.621	51.10
Düzce	78	2.237.479.105	1.165.969.732	52.11
Van	77	3.566.522.877	1.867.518.807	52.36
Hakkari	76	813.876.599	426.573.110	52.41
Bilecik	75	964.075.514	530.803.486	55.06
Kırıkkale	74	928.312.542	518.308.071	55.83
Batman	73	1.725.846.770	964.046.404	55.86
Kırklareli	72	1.900.688.727	1.084.640.548	57.07

Kaynak: gib.gov.tr

2020 yılında il bazlı tahsilat nispeti sıralamasında Kilis son sırada yer almaktadır. Kilis ilinin tahsilat nispeti sondan 2. sırada yer alan Mardin ilinden bile yaklaşık 28 puan aşağıda yer almaktadır. Bu illeri sırasıyla Yozgat, Düzce, Van, Hakkari, Bilecik, Kırıkkale, Batman ve Mardin illeri takip etmektedir.

Yıllar itibariyle hem ilk 10 şehir arasında hem de son 10 şehir arasında Trakya'dan şehirlerin olduğu görülmektedir. 2000'li yılların başında, özellikle de 4751 sayılı ve 4811 sayılı Af Kanunları'nın çıkarıldığı 2002 ve 2003 yıllarında, Trakya Bölgesi ve illeri bazında %90'lara yaklaşan tahakkuk-tahsilat oranlarının 2004 yılından sonraki hiçbir yılda bu oranlara yaklaşmadığı görülmektedir. Tahakkuk tahsilat oranları 2000 yılından 2018 yılına kadarki süreçte; Tekirdağ'da %89,37'den %85,60'a, Edirne'de %90,87'den %81'e, Kırklareli de ise %86,24'den %59,30'a düşmüştür (Uyguralp, 2019: 152).

SONUÇ

Türkiye'de vergi tahakkuk/tahsil oranlarına bakıldığında 2013 yılından itibaren bir yıl haricinde düzenli bir düşüş görülmektedir. 2019 ve 2020 yıllarında ise son otuz yıllık sürecin en düşük oranına ulaşıldığı görülmektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan 2009 ekonomik krizi ve sonraki süreçte bile oranlar son iki yılın üzerinde seyretmiştir. Vergi afları ve taksitlendirme örnekleri mükellefler için beklenti yaratmaktadır. Bu beklentiler neticesinde yıllar içerisinde düşüş her yıl daha da artmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığının performans göstergeleri arasında bulunan tahakkuk/tahsilat oranının düşmesi, denetim mekanizması ile ilgili sorunların olduğunu göstermektedir.

Yapılan il bazlı sıralamalarda ilk sırayı alan iller ile son sırayı alan illerin son yıllarda birkaç istisnai değişiklik dışında çok fazla değişmediği gözlemlenmektedir. Vergi ödeme alışkanlığının ekonomik boyutlarının yanında sosyolojik ve vergi ödeme motivasyonu gibi hususların olduğu gerçeği göz ardı

edilmemelidir. Yapılan değerlendirmeler kapsamında ülke çapında genel sonuçlar çıkarmaktansa bir takım karşılaştırmalı analizler yapılmalı ve bu neticede hareket edilmesi daha önemli çözümler sunabilir. Yine vergi affı ve yapılandırmalar konusunda mükelleflerin beklenti içerisine girmemeleri yönünde siyasi otorite tarafından gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Hükümetler vergi aflarının amacını tespit ederken ortaya çıkan durumun bir sonraki vergi aflarını tetikleyeceği ve mükellef davranışlarının bu yönde olacağını göz önünde bulundurarak sadece kısa vadeli çözümler üretmek yerine sorunun temelini inerek kalıcı çözümler bulunması gerekmektedir. Vergi ödeme alışkanlıklarının hem ekonomik, hem demografik hem de sosyo-kültürel faktörler ile analizinin il bazlı değerlendirilmesi, il sıralamasının hem en üstü hem de en altı konusunda katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, C. (2019). *Vergilemede E-Devlet Uygulamalarının Vergi Tahakkuku, Vergi Tahsilatı, Vergi Denetimi ve Vergi Maliyeti Üzerine Etkisi*. Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Bulut, Ş. (2009). *İllerin Vergi Tahsilat Oranları ve Belirleyicileri*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Dağ, M., Kadioğlu, D. (2020). *Vergi ve Sosyoekonomik Göstergeler Çerçevesinde Türkiye*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Edizdoğan, N., Gümüş, E. (2013). *Vergi Afları ve Türkiye'de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi*. Maliye Dergisi (164), 99-119.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2020, Ocak 6). www.gib.gov.tr adresinden alındı
- İlhan, G. (2007). *Vergi Ödemeyi Etkileyen Ekonomik Faktörler*. Akademik Bakış (12), 1-13.
- Kızılot, Ş., Taş, M. (2010). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Öncel, M., Kumrulu, A., Çağan, N. (2017). *Vergi Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özbilen, Ş. (2010). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Yayınevi.
- Pehlivan, O. (2013). *Vergi Hukuku*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Pehlivan, O. (2018). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Taşdelen, A. (2007). *Vergi Alacağına Tahakkuku: Bir Aşama ve Bir İşlem*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (56) 1, 279-312.
- TC Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü. (2021, Ocak 2). <https://muhasebat.hmb.gov.tr/> adresinden alındı
- Uyguralp, S. (2019). *Türkiye'de 2000 yılından günümüze çıkarılan Vergi Afları ve Bu Afların Trakya Bölgesindeki Vergi Tahsilatlarında Ortaya Çıkardığı Değişmeler*. Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Üyümez, M. E. (2016). *Vergi Mevzuatının Karmaşıklığı ve Uzlaşma Yöntemi Bağlamında Vergi Uyumunun Değerlendirilmesi*. Ekonomi Bilimleri Dergisi (8) 1, 75-92.
- Yoruldu, M. (2020). *Vergi Uyum ve Vergiye Uyum Sağlayan Mükelleflere Tanınan Vergi Teşvikinin Değerlendirilmesi*. Al Farabi International Journal on Social Sciences (5) 3, 55-64

Yoruldu, M. (2020). *Maliye Önlisans Öğrencilerinin Vergi Ahlâkı ve Vergi Bilincinin Ölçülmesi: Kula Meslek Yüksekokulu Örneği*, Vergi Dünyası (39) 468, 76-84